

"Õhkeleht", 19. XI 1951

„VABADUSE LAULIK“ UUES REDAKTSIOONIS

Oktoobrirevolutsiooni 34. aastapäevaks valmistas RAT „Estonia“ Tallinna teatripublikule järjekordse rõõmustava üllatuse, uues pingsa töö tulemusena lavale Eugen Kapi ja Paul Rummo ooperi „Vabaduse laulik“ uues redaktsioonis.

Vaadeldes ooperi uut redaktsiooni, võime kõnelda selle autorite kaheldamatuist edusammudest. „Vabaduse lauliku“ esimeses variandis esinenud rida tõsiseid puudusi on nüüd kõrvaldatud ja teos on muutunud dramaturgiliselt ja muusikaliselt ühtlasemaks ning haaravamaks, millega on jõutud ühtlasi tubli samm edasi eesti nõukoguliku ooperi arenemises. Suurimaks ideoloogiliseks veaks esimeses variandis oli see, et eesti rahva tegelikud juhid revolutsioonilises võitluses — parteilased-bolševikud — olid nii libretos kui ka muusikas antud väga nõrkade episoodiliste tegelastena. Kahvatu mulje jättis luuletaja Raju muusikaliselt nõrga väljajoonistamise ja mitmete nõrkade repliikide tõttu tekstis. Need puudused on nüüd suurelt osalt kõrvaldatud. Vana bolševik Kaldma on saanud vastava muusikalise ilme. Gestapo pildi sissetoomine ja samuti vanglapildi parandamine on Raju kuju tunduvalt tõhustanud. Dramaatilise kulminatsiooni asetamine eelviimasesse pilti tõstab tegevuse pinget, muudab Armu hukkamise mõjuvamaks ja usutavamaks.

Nagu esimeses, nii ka käesolevas redaktsioonis on helilooja õigesti asetanud pearõhu rahva muusikalisele kujutamisele. Kõige paremini on E. Kapil õnnestunud koori- ja tantsustseenid, mis on lihtsad, haaravad ning rahvalikud. Eriti peab esile tõstma revolutsiooniliste laulude intonatsioonidel ülesehitatud esimese vaatuse koori, teise vaatuse vaheldusrikkaid rahvaste tantsu ja osalt lõppkoori, kuigi see võinuks olla kontsentreeritum ja veelgi lihtsama helikeelega. Partisanide koor eelviimase pildi algul pole iseenesest muusikalise numbrina halb, kuid tema meeleolu ja sõnad pole kooskõlas tegevuse situatsiooniga. Tegevus sünnib ju vahetult enne Tallinna vabastamist,

kui juba on kuulda võidukalt läheneva Nõukogude armee kahurite müra, koor aga laulab nukrates toonides süngest õöst, mis on laskunud kodumaa kohale. Siin oleks vaja optimistlikumat meeleolu, saabuva võidu aimust nii tekstis kui ka muusikas. Kooridega seoses on veel üks probleem. Heliloojal on näiteks suurepäraselt õnnestunud samas partisanide pildis esinev kuplee kooriga, milles tabavalt pilgatakse fašiste. Tekib küsimus, miks ei kõla nii meeldejäävalt ja sütitavalt Raju poolt loodud võitluslaulud. Need peaksid õieti olema kogu ooperi kandjaks ja, veel enam, need peaksid minema teatrilavalt rahva sekka, muutuma massilauludeks, sellisteks, millistena nad nähtavasti on kavatsatud ooperi kontseptsioonis. See teeks teose tõeliseks rahvaoperiks ja, teisest küljest, aitaks tõsta revolutsioonilise luuletaja kuju operis endas.

Siit jõuamegi otsekohe Raju kuju juurde. Kas Juhan Raju on muusikaliselt nii lahendatud, et vaatajail tekiks temast ettekujutus kui tõelisest rahvapoeedist, revolutsioonilaulikust, vabaduse laulikust, nagu ütleb ooperi nimi? Peame kahjuks nentima, et täiel määral sellist kujutlust ei teki. Viga seisab ilmselt muusikalise keele liigeses keerulisuses. Kõige paremini on õnnestunud ja psühholoogiliselt lahti mõtestatud Raju viibimine vanglas. Kõigi piinamiste kiuste leiab luuletaja sisemist jõudu luua uusi võitluslaule. Teda innustab teade kangelaslinna Stalingradi vastupanust. Kõik see on muusikas antud terviklikult ja kaasakiskuvalt. Selles pildis on tegemist Raju enda sisemise võitlusega, mis õigustab teatava komplitseerituse. Kuid Raju kokkupuutumine rahvaga on tunduvalt nõrgem. Teises vaatuses peaks olema keskseks stseeniks rahva poolt armastatud ja oodatud lemmikpoeedi esinemine. Heliloojalt tulnuks siin oodata meeldejäävamat, meloodilisemat aariat, mis annaks revolutsioonilisele luuletajale kindlad muusikalised kontuurid. Selle aaria rahvalikest intonatsioonidest tuletatud juhtmottivid peaksid ka edaspidi saatma Raju



II vaatusest. Arm (E. Maasik) ja MU

esinemisi. Paraku pole aga Rajul ei selles ega ka teistes vaatustes aariat, mis võiks muutuda populaarseks, ega kindlaid juhtmotive.

Ka vana bolševik Kaldma võiks olla muusikaliselt antud mõjuvamalt. Võrdlemisi hea on esimene vaatus, kus Kaldma kõneleb rahvaga. Edasi aga on tema osa vähe laululine. Domineerivad retsitatiivid, mis ei ole asjale kasuks. Elatanud töölise-bolševiku muusikaline keel peaks olema rahvalähedasem. See võiks toetuda vanade revolutsioonilaulude või isegi rahvalaulude intonatsioonidele. Kaldma kuju pole veel lõplikult välja kujundatud ja selle edaspidine muusikaline viimistlemine on tähtis kogu ooperile.

Muusikaliselt kõige terviklikuma mulje jätab Arm. Tema helikeel on isikupärane, vaatajad saavad usutava karakteri võitlejahingega tütarlapsest, kellest kasvab kangelane. Muusikaliselt meeldejäädv on Armu aaria teises vaatuses, kuigi selle nukrutsev toon pole küllaldaselt põhjendatud. Samuti on hea duett Rajuga. Meisterlikult on kirjutatud Armu surmastseen kaugusest kostva koori saatel.

Vaenlase leer on antud üldiselt tabavalt: omapäraste muusikaliste vahenditega, kromaatikaga, moonutatud salongitantsude intonatsiooniga, rahutult äreva rütmiga. Esimeses vaatuses aga kahandab veidi tegevuse dünaamikat Gerda liig pikk unistav jutustus välismaistest kuurortidest. Hea pingega on lahendatud vaenuliste jõudude kokkupõrge gestapo-pildis.

Arvestades esilavastuse teostamise suuri raskusi peab tunnistama, et teatri peanäitejuht sm. Aleksander Viner on oma ülesandega üldiselt rahuldavalt toime tulnud, kuigi täiesti küpseks antud lavalist lahendust veel nimetada ei saa.

„Vabaduse lauliku“ olulisemaiks ja nõudlikemaiks rahvastseenideks on

ooperi a vaatuse, juunipöös selles ratsiooni eesriide jõudma pul. Nii olnud. E tänavapi tähelepar lased oli Mõning ooperi vi kujutama vabastam vaene, tu hendab li

Teised nud pare mendid, vad rohke gust, mist selt kõige vaatus, m Eesti NSV head ja v Tohvelmar vennasrah Lavastaj teenelise l koostöö tu tatud oope on Tiit K tuseks nii selt. Raju ned, mis l das ja viie ma parema piltides. V oma osa l ENSV te sik suutis meeldejääv mastava ne gelasliku v usutavalt.

Kaldma lihtsate ja

ULIK

IS

... võidukalt lähene-
... kahurite müra,
... crates toonides sün-
... laskunud kodumaa
... vaha optimistliku-
... va võidu aimust nii
... muusikas. Kooridega
... probleem. Heliloo-
... repäraselt õnnestu-
... ande pildis esinev
... lles tabavalt pilga-
... küsimus, miks ei
... tlt ja süttitavalt Raju
... laulud. Need peak-
... u ooperi kandjaiks
... d peaksid minema
... sekka, muutuma
... llisteks, millistena
... kavatsetud ooperi
... e teeks teose tõeli-
... ja, teisest küljest,
... siooniilise luuletaja

... tsekohe Raju kuju
... Raju on muusikali-
... l, et vaatajail te-
... jutus kui tõelisest
... volutsioonilaulikust,
... k u s t, nagu ütleb
... me kahjuks nen-
... tal sellist kujutlust
... b ilmselt muusika-
... keerulisuses. Kõige
... unud ja psühholoo-
... statud Raju viibi-
... piinamiste kiuste
... aist jõudu luua uusi
... nnustab teade kan-
... radi vastupanust.
... kas antud tervikli-
... list. Selles pildis on
... sisemise võitlusega,
... komplitseerituse.
... uutumine rahvaga
... Teises vaatuses
... ks stseeniks rahva
... oodatud lemmik-
... Heliloojalt tulnuks
... ääramat, meloodi-
... annaks revolutsioo-
... kindlad muusikali-
... aaria rahvalikest
... letatud juhtmotti-
... spidi saatma Raju



II vaatuses, Arm (E. Maasik) ja Mühlhausen (A. Sepp)

esinemisi. Paraku pole aga Rajul ei selles ega ka teistes vaatustes aariat, mis võiks muutuda populaarseks, ega kindlaid juhtmotive.

Ka vana bolševik Kaldma võiks olla muusikaliselt antud mõjuvamalt. Võrdlemisi hea on esimene vaatus, kus Kaldma kõneleb rahvaga. Edasi aga on tema osa vähe laululine. Domineerivad retsitatiivid, mis ei ole asjale kasuks. Elatanud tööliste-bolševiku muusikaline keel peaks olema rahvalähedasem. See võiks toetuda vanade revolutsioonilaulude või isegi rahvalaulude intonatsioonidele. Kaldma kuju pole veel lõplikult välja kujundatud ja selle edaspidine muusikaline viimistlemine on tähtis kogu ooperile.

Muusikaliselt kõige terviklikuma mulje jätab Arm. Tema helikeel on isikupärane, vaatajad saavad usutava karakteri võitlejahingega tütarlapsest, kellest kasvab kangeline. Muusikaliselt meelde jääv on Armu aaria teises vaatuses, kuigi selle nukrutsev toon pole küllaldaselt põhjendatud. Samuti on hea duett Rajuga. Meisterlikult on kirjutatud Armu surmastseen kaugusest kostva koori saatel.

Vaenlase leer on antud üldiselt tabavalt: omapäraste muusikaliste vahenditega, kromaatikaga, moonutatud salongitantsude intonatsiooniga, rahutult-äreva rütmiga. Esimeses vaatuses aga kahandab veidi tegevuse dünaamikat Gerda liig pikk unistav jutustus välismaistest kuurortidest. Hea pingega on lahendatud vaenuliste jõudude kokkupõrge gestapo-pildis.

Arvestades esiklavastuse teostamise suuri raskusi peab tunnistama, et teatri peanäitejuht sm. Aleksander Viner on oma ülesandega üldiselt rahuldavalt toime tulnud, kuigi täiesti küpseks antud lavalist lahendust veel nimetada ei saa.

„Vabaduse lauliku“ olulisemaiks ja nõudlikemaiks rahvastseenideks on

ooperi algus ja lõpp, eriti aga esimene vaatus, mis peab kujutama ajaloolist juunipööret. Kindlasti tahame näha selles vaatuses võimsat rahva demonstratsiooni, mis peab hakkama kasvama eesrüde avamise momendist alates ja jõudma kulminatsioonini vaatuse lõpul. Nii sugust pidevat dünaamikat ei olnud. Eriti nõrgaks jäi algus. Elava tänavapildi asemel haaras kahjuks tähelepanu kohvikupublik, milles vaenlased olid näidatud liig karikatuurselt.

Mõningaid korrektuure vajab ka ooperi viimane pilt, epiloog, mis peab kujutama rahva juubeldust Tallinna vabastamise puhul. See on tegevus-vaene, tundub kunstlikuna ja dieti vähendab lõpu meeleolu.

Teised pildid on lavastajal õnnestunud paremini. Üksikud häirivad momendid, mis siin-seal esinevad, olenevad rohkem üksikute osatäitjate mängust, mistõttu nendest allpool. Lavaliselt kõige parema mulje jätab teine vaatus, mis kujutab rahva rõõmupidu Eesti NSV esimesel aastapäeval. Eriti head ja vaheldusrikkad on siin Helmi Tohvelmani poolt seatud eesti ja teiste vennasrahvaste tantsud.

Lavastaja ja Raju kehastaja ENSV teenelise kunstniku Tiit Kuusiku tubli koostöö tulemusena on hästi välja töötatud ooperi viies pilt (vanglapilt), mis on Tiit Kuusiku silmapaistvaks saavutuseks nii mänguliselt kui ka vokaalselt. Raju karakteri kangelaslikud jooned, mis hästi välja kooruvad neljandas ja viiendas pildis, peaksid aga olema paremini nähtavad ka varasemates piltides. Vokaalselt täitis Tiit Kuusik oma osa laitmatult.

ENSV teeneline kunstnik Elsa Maasik suutis Armu osas luua haarava ja meelde jääva kuju. Nii tema tunded armastava neiuna kui ka käitumine kangelasliku võitlejana mõjusid ehtsalt ja usutavalt.

Kaldma kuju joonistab Aaro Pärn lihtsate ja jõuliste joontega. Soovita-

ma peab näitlejale rohkem inimliku soojuse väljendamist. Esimeses pildis tuleb vabaneda plakatlikkusest. Vähem žeste ja poose.

Rahul ei saa aga olla vaenlaste kuju (Mäger ja Gerda) esitamise Voldemar Paldre ja Enna Maripuu poolt. Mägra osa tõlgitsusega võib veel rahul olla esimeses pildis, kuid hiljem häirib pidev ülepakkumine mängus, mis viib kohati lausa groteskini.

Enna Maripuu oli hääleliselt hea, kuid kuju, mis ta lõi, peaks olema palju rafineeritum. Ei saa hästi uskuda, et selline tiihine kohvikudaam, nagu ta on näidatud esimeses vaatuses, võiks tegutseda terve aasta nõukogude aktiivi ridades. Gestapo ülemas Mühlhausenis (osatäitja A. Sepp) tahaks näha rohkem preisilikku jõhkrat uhkust.

Väiksemaid osatäitjaid oli päris õnnestunud Enno Eesmaa esinemine grusiinlasena. Vene madruse osas ei suutnud Raimund Alango aga luua täiesti usutavat kuju ausast patrioodist, kes ei kohku oma elu ohverdama isamaa eest. Viskumine granaadikimbuga vaenlase tanki alla tuleb anda loomulikumalt, ilma välise paatoseta.

Muusikajuht ENSV teeneline kunstnik Kirill Raudsepp suutis kogu ansambli osas etenduse läbi viia korrektset. Orkestri ja lava koostöö oli hea, välja arvatud üksikud rütmilised kõikumised kooriosades. Lavatagustes koorides häirisid esietendusel kõrva intonatsioonilised ebatäpsused, mis loodetavasti on juhuslik nähtus.

Lavakujundus ENSV teeneliselt kunstnikult Voldemar Haasilt oli leidlik, vaheldusrikas ja värvikas ning aitas kaasa etenduse mõjulepääsemisele. Omamoodi probleemiks on etenduse esimene ja viimane pilt, mis toimuvad Harjumäe treppide juures Võidu väljakul. Mõte on iseenesest huvitav ning julge ja pole ka halvasti lahendatud. Küsimus seisab selles, kuivõrd soodus on tegevuse toomine kohta, mida lavaline tinglikkus eriti häirib.

Vaatamata esiletõudud puudustele jäi etendusest hea mulje. Muusika sisaldab kahtlemata suuri väärtusi, dramaturgiline ülesehitus on haarav, esinevad puudused on võrdlemisi hõlpsasti parandatavad.

H. Külvand